

Egyre közelebb a felsőoktatási lemorzsolódás kérdésköréhez

A jelen recenzióban bemutatásra kerülő kötet hatalmas úrt tölt be a felsőoktatás-pedagógiai szakirodalomban. Ezen a nyáron írtam a diszsertációm utolsó tanulmányát, amely a Wlislöck Henrik Szakkollégiumban részt vevő diákok végzettségi és lemorzsolódási adatait igyekezett feltérképezni. Azonban a tanulmány tudományos bevezetőjének megírásakor azzal szembesültem, hogy a magyarországi felsőoktatási lemorzsolódással kapcsolatban és főként annak okait vizsgáló kutatásoknak híján vagyunk. Ezt a hiátust pótolja a Pusztai Gabriella és Szigeti Fruzsina által közösen szerkesztett *Lemorzsolódás és perzisztencia a felsőoktatásban* címet viselő kötet. A kötetben szereplő tanulmányokkal való megismerkedés mentőövként érkezett a tanulmányírás folyamata közben.

A kötet hiánypótló. Míg a közoktatásban, köznevelésben megfigyelhető lemorzsolódást viszonylag sokan vizsgálták már magyarországi kontextusban, addig a felsőoktatásban tapasztalható nagyarányú végzettség nélküli iskolaelhagyás folyamatát és tendenciáit eddig szinte csak a nemzetközi szakirodalmi forrásokból ismerhettük. Jelen kötet a vizsgált témakör több megközelítését is tartalmazza.

A tanulmányokat, témájukat illetően, három nagyobb csoportba sorolhatjuk. Az első csoportba az írások azon része tartozik, amelyek a lemorzsolódás fogalmának különböző értelmezéseit járják körül. Szemerszki Mariann tanulmánya rávilágít arra, hogy a lemorzsolódási adatok fontos mutatói az egyes felsőoktatási intézmények minőségének, és remek összefoglalóját adja ezen mutató különböző meghatározási módjainak. Karászi Zsuzsanna és szerzőtársainak tanulmánya a hallgatói jogviszony megszűnésének különbözőségeit vizsgálja nemzetközi, azaz magyarországi,

ukrajnai és romániai összehasonlításban. A komparatív elemzésük mentén kirajzolódott többféle intézményi attitűd a hallgatói jogviszony megszűnésének szempontjából: a vizsgálat alapján Romániában ragaszkodnak az egyetemek leginkább a hallgatóikhoz és itt a legnehezebb kiesni a rendszerből.

Dusa Ágnes Réka és szerzőtársai írásában a felsőoktatási lemorzsolódás hátterében álló lehetséges okokról tudhatunk meg többet. A szerzők kilenc, félép struktúrált interjút készítettek már lemorzsolódott fiatalokkal. Tanulásgként elmondható, hogy a nemzetközi szakirodalomban található modellek, amelyek komplex módon magyarázzák a lemorzsolódást, érvényesek lehetnek hazai vonatkozásban is, illetve, hogy a belső és külső tényezők egyidejű vizsgálata szükséges a lemorzsolódás okainak feltárásához. Bocsi Veronika és szerzőtársai tanulmányukban pedagógusjelöltek késleltetett diplomaszerezésének okait vizsgálták szintén interjúkkal. Az írás alapvető kiindulópontja, hogy a felsőoktatási lemorzsolódás pontos meghatározásban nincs sem szakmapolitikai, sem tudományos konszenzus. Így például azokat a diákokat is a lemorzsolódók közé sorolhatjuk, akik a képzési időn túl szerzik meg diplomájukat. Vizsgálataik eredménye alapján a közoktatásban szerzett tapasztalatok, a pályaválasztás, a tanulmányok melletti munkavégzés, a versenysport üzése és a kortárs csoport tanuláshoz való hozzáállása fontos támogató és/vagy hátráltató tényező a képzés késleltetett befejezésében vagy a végleges lemorzsolódásban. Gábrity Molnár Irén vajdasági érettségizőkkel készített felmérés eredményeit mutatja be. Feltételezése szerint a középiskolai pályaorientáció jelentősen befolyásolja a sikeres felsőoktatási tanulmányokat. Az eredmények szerint a vizsgált minta jelentős részének

homályos a jövőképe, és nagyrészt a környezetéből érkező információk mentén tájékozódik, viszont a szerző kiemeli, hogy Szerbia esetében fontos lenne a diákok lemorzsolódásának csökkentése.

A kötet második csoportja azon tanulmányokat tartalmazza, amelyek a felsőoktatási lemorzsolódást intézményi és területi szempontokból vizsgálják. Polónyi István a hátrányos helyzetű régiókban élő tanulók felsőoktatásba való bejutásának sajátosságait elemezte a felvételi adatbázisok segítségével. A legfontosabb megállapítások szerint 2010 és 2016 között csökkent a vizsgált mintában az egyetemekre bejutó fiatalok aránya. Ez alól kivételek az osztatlan képzések: az agrár- és a pedagógusképzések. Területi eloszlásban látható, hogy a Debreceni Egyetem fogadja be legmagasabb arányban a hátrányos helyzetű régiókból érkező fiatalokat.

Tóth Dorina a Debreceni Egyetemen végezte vizsgálatait. Arra kereste a választ, hogy van-e különbség a képzések között a hallgatói sikerességet illetően. Az eredményekből jól látható, hogy a művészeti, bölcsész- és társadalomtudományi képzések bocsátják ki legmagasabb arányban a belépő diákokat. Ezzel szemben a legmagasabb lemorzsolódási arányt az orvostudományi és az informatikai képzéseken azonosította. Fónai Mihály tanulmánya nagyobb hazai mintán igazolta a nemzetközi szakirodalomban is fellelhető multidimenziós lemorzsolódási modellek használhatóságát. Ezzel együtt bebizonyosodott, hogy a külföldön azonosított rizikófaktorok magyarországi viszonylatban is értelmezhetők. Ilyenek az anyagi nehézségek, a tanulmányok melletti munkavállalás, a képzési és intézményi hatások, amelyeket a lemorzsolódás előjeleiként értelmez a szerző.

Kovács Karolina Eszter és szerzőtársai írása a Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Karán végzett vizsgálatukat mutatja be. A felmérésben az említett karon azonosították azokat a kurzusokat, amelyek nem teljesítése a tanulmányok elhalasztására, esetlegesen annak befejezésére hatással lehetnek. A felmérésből kiderült, hogy

pontosan mely tantárgyak ezek, illetve a szerzők felhívják a figyelmet arra, hogy a kurzusok sikertelen teljesítése csak az egyik lehetséges faktora a lemorzsolódásnak. Szűcs Tímea és Váradi Judit a zeneművészeti képzések, karok megtartóerejét állították vizsgálatuk fókuszába. Az intézményvezetőkkel készített interjúk tanulságai szerint a zeneművészeti képzések sikerességének egyik „titka”, hogy a hallgatók erre a pályára készültek egész életükben és az álmukat itt váltják valóra. Emellett nagyon fontos szerepe van a társadalmi hátrányok kompenzálásának, az egyéni karriertervek támogatásának, a tanulmányi nehézségek áthidalásának.

Müller Anetta, Nagy Zsuzsa és Bácsné Bába Éva vizsgálatukban egy szűkebb lemorzsolódási definícióval dolgoztak. Olyan hallgatókat vizsgáltak, akik a képzési időn belül nem szereztek végzettséget. Interjúkkal élsportoló hallgatók sikeres tanulmányi útját támogató és fenyegető faktorokat azonosítottak. Támogató faktorok a rugalmas tanrend, a mentorprogram mellet az elektronikus oktatást támogató kurzusok és tananyagok, a sportolói kettős karriert támogató programok és a sportolók felvilágosítása. Berei Emese a legnépesebb nem tradicionális hallgatói csoportot, a határmentén élő hátrányos helyzetű hallgatókat vizsgálta. Kutatása igazolta, hogy ez a csoport erősebben veszélyeztetett a lemorzsolódás terén. Ez magyarázható a középosztálybeli családokétól eltérő szocializációval, ami befolyásolja a diákok részvételét és esélyeit a sikeres felsőoktatási tanulmányok befejezésére. Kiemeli, hogy szükséges olyan hallgatói utánkövetési rendszer felállítása és működtetése, amelyből előre bejósolható a lemorzsolódás és amely elősegítheti annak megelőzését.

A tanulmánykötet harmadik fejezetében azon védőfaktorokról olvashatunk, amelyek megelőzhetik a felsőoktatásból való lemorzsolódást. Pusztai Gabriella tanulmánya két új fogalmat vezet be a hazai felsőoktatási lemorzsolódás témakörébe. Írásában a retenciót (a tanulmányok töretlen folyamata) és a perzisztenciát (a

hallgatók diplomaszerezésre való elszánt-sága) vizsgálja. A két jelenség együttjárást mutat, és a szerző bizonyítja vizsgálatában, hogy minél elszántabb egy hallgató a tanulmányai elvégzésével kapcsolatban, annál nagyobb az esély arra, hogy sikeres lesz a diplomaszerezése. Azonban a kérdés az, hogy mi erősítheti a hallgatók perzisztenciáját. Ezzel kapcsolatban a szerző megállapítja, hogy a diákok oktatókkal és szüleikkel fenntartott pozitív kapcsolatai gyakorolják a legerősebb hatást az elszánt-ságra.

Ceglédi Tímea a Wáli István Református Cigány Szakkollégium diákjai között végzett vizsgálatot a reziliencia pozitív megközelítését alkalmazva, vagyis olyan sikertörténeteket kutatott, amelyek segíthetnek azonosítani a lemorzsolódás okait és azok megelőzésének módját. Írásában az ugródeszka jelenség mögötti tényezőket tárta fel, melyek az iskolarendszer értékrendjével való azonosulás, a hit Istenben és a roma szakkollégiumok társadalmi tőkét gyarapító ereje. Fényes Hajnalka, Markos Valéria és Pusztai Gabriella a civil aktivitás hatását vizsgálták a sikeres egyetemi tanulmányok szempontjából. Az eredmények szerint a tanulmányok mellett végzett önkéntes munka nem vesz el és nem tesz hozzá a sikerességhez, azonban nagyon fontos, hogy a tudatos állampolgárrá válást segíti elő. Kovács Klára kutatásában azt vizsgálta, hogy a sportolási szokások mennyiben erősíthetik a magyarországi és a román hallgatók perzisztenciáját. A vizsgálat eredményei sokszínűséget mutatnak, ám a leginkább az egyetemi közösséggel, kortársi csoportokkal közösen végzett alkalmi, a közösségért végzett sporttevékenységeknek van pozitív hatása a hallgatói elszánt-ságra.

Kerülő Judit tanulmányából a felsőoktatási lemorzsolódás fogalmával kapcsolatos szakmapolitikai vitákról tudhatunk meg többet. A tanulmány az intézmények oldaláról közelíti meg a kérdéskört, és arra hívja fel a figyelmet, hogy a lemorzsolódás okait meg lehet előzni, illetve intézményi jó gyakorlatot is említ a Dunaújvárosi Egyetemhez kapcsolódóan. Arató Ferenc és Varga Aranka szintén intézményi szempontból vizsgálta a lemorzsolódás kérdéskörét. Tanulmányukban egy olyan koncepciót mutatnak be, amely komplex módon és hatékonyan támogathatja a lemorzsolódás megelőzését, és ezzel együtt az akadémiai kiválóságot. A modell a Befogadó Egyetem címet viseli, és gyakorlatba ültetésének első lépései jelenleg is zajlanak a Pécsi Tudományegyetemen.

A kötet a neveléstudomány területén hiánypótló, és nagyon sok olyan kérdéskört mutat be, amelynek további vizsgálatával valóban közelebb kerülhetünk a felsőoktatási sikertelenség okainak megismeréséhez, illetve ezek után a megoldási modellekhez és javaslatokhoz.

Pusztai Gabriella és Szigeti Fruzsina (2018, szerk.). *Lemorzsolódás és perzisztencia a felsőoktatásban*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.

<http://mek.oszk.hu/19000/19032/19032.pdf>

Trendl Fanni

egyetemi tanársegéd

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Neveléstudományi Intézet Romológia és
Nevelésszociológia Tanszék